

KOMUNIKAT WEWNĘTRZNY - PTAIN

ARCHEOLOGIA
NUMIZMATYKA

WROCŁAWSKIE
ZAPISKI
NUMIZMATYCZNE

POLSKIE

WROCŁAW



WROCŁAWSKIE
ZAPISKI NUMIZMATYCZNE

WROCŁAW 1974

WROCLAWSKIE ZAPISKI NUMIZMATYCZNE

Redakcja: Marian Haisig (redaktor), Michał Osuch,
Henryk Rusek, Kamil Szyposz

Projekt okładki: Zdzisław Wierdak

Komunikat Wewnętrzny Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego Oddziału Wrocławskiego — Sekcja Numizmatyczna.

Wrocław

1974

KOMITET HONOROWY OBCHODÓW 25-LECIA WROCLAWSKIEJ SEKCJI NUMIZMATYCZNEJ PTAiN im. J. LELEWELA WE WROCLAWIU

- | | |
|---------------------------------|---|
| mgr Konstanty WĘGRZYN | — Dyrektor Departamentu
Plastyki Ministerstwa Kul-
tury i Sztuki w Warszawie |
| inż. Ludwik HAUSCHILD | — Pierwszy Wiceprezydent
miasta Wrocławia |
| prof. dr Ryszard
KIERŚNOWSKI | — Prezes Zarządu Głównego
Polskiego Towarzystwa Ar-
cheologicznego i Numizma-
tycznego w Warszawie |
| mgr Zygmunt SZPILKA | — Dyrektor Zakładów Graficz-
nych Poczty i Telekomuni-
kacji we Wrocławiu |

Oddając do rąk miłośników i sympatyków wiedzy numizmatycznej nasz zeszyt „Wrocławskich Zapisków Numizmatycznych”, przypominamy, że właśnie dwadzieścia pięć lat temu powołana została we Wrocławiu do życia pierwsza Sekcja Numizmatyczna Polskiego Towarzystwa Archeologicznego — najstarszy na wyzwolonej ziemi śląskiej ośrodek ruchu numizmatycznego. Realizując od chwili swego powstania hasło ratowania zabytków i popularyzacji wiedzy numizmatycznej Wrocławska Sekcja już w pierwszym roku swego istnienia przystąpiła do wydawania własnego kwartalnika pod nazwą „Zapiski Numizmatyczne”, które choć zamknęły swoje szpalty na czwartym zeszycie pierwszego rocznika 1949, pozostały trwałym dokumentem pionierskiego okresu działalności dolnośląskich numizmatyków. Jako pierwsze w Polsce Ludowej drukowane pismo popularno-naukowe poświęcone numizmatyce, znalazły swoje miejsce w historii polskiego czasopiśmiennictwa numizmatycznego.

Poświęcając 25-leciu Wrocławskiej Sekcji Numizmatycznej PTAiN nasz jubileuszowy zeszyt Zapisków przypominamy słowa wypisane na szpaltach pierwszego numeru „Zapisków Numizmatycznych” z r. 1949: „Niech na szpaltach naszego skromnego pisma ożyje dawna moneta. Nauczmy się cenić w niej nie tylko kruszec zdalny do tygla topniczego, ale utrwalaony i dochowany ślad życia minionych stuleci, wytwór, narzędzie i zabytek dawnej kultury i dawnej sztuki”. Te słowa zachowały swą aktualność i dziś po dwudziestu pięciu latach wytyczają Wrocławskiej Sekcji Numizmatycznej PTAiN kierunek jej działalności na dalsze lata.

(od Redakcji)

Michał Osuch (Wrocław)

Referat

25 LAT DZIAŁALNOŚCI WROCŁAWSKIEJ SEKCJI NUMIZMATYCZNEJ PTAiN

Ćwierć wieku minęło od chwili, gdy zainteresowania naukowe i kolekcjonerskie początkującego ruchu numizmatycznego w naszym mieście znalazły ramy organizacyjne. Wrocław był ośrodkiem, w którym w okresie przedwojennym znajdowały się jedne z najbogatszych zbiorów numizmatycznych, jak choćby bezcenna przeszło 16 tysięczna kolekcja monet i medali śląskich w dawnym Śląskim Muzeum Starożytności, czy niezwykle bogate zbiory numizmatyczne rzetelnego i zasłużonego badacza numizmatyki śląskiej F. Friedensburga, kolekcje H. Saurmy-Jeltscha i innych. Zbiory te w okresie wojny uległy zniszczeniu lub rozproszeniu, będąc stracone dla nauki, dla kultury polskiej.

Od pierwszych chwil po zakończeniu wojny, wśród ruin kompletnie zniszczonego miasta zaczęto z ogromną energią ratować i zabezpieczać zabytki — dowody polskiej przeszłości minionych wieków. Gromadzono i zabezpieczano w prymitywnych i trudnych warunkach zabytki w tym, również numizmaty, ratując te ocalałe resztki od tygla topniczego. W tym ważnym na owe czasy przedsięwzięciu nie zabrakło i entuzjastów numizmatyki. Z części uratowanych zabytków numizmatycznych w Muzeum Śląskim tworzy się Gabinet Numizmatyczny, kierowany od 1946 r. przez prof. dr Mariana Haisiga. Odtąd gabinet ten staje się oparciem dla nielicznych jeszcze wówczas kolekcjonerów-numizmatyków przybyłych z różnych stron Pol-

ski na Ziemię Odzyskaną, a M. Haisig jednym z pierwszych organizatorów ruchu numizmatycznego we Wrocławiu. Obok niego niezwykłą aktywnością i energią wyróżniał się Tadeusz Kałkowski. Początkowo wszyscy numizmatycy wchodzą na zasadach ogólnych w skład Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, zawiązanego we Wrocławiu jeszcze w 1945 r., dzięki wysiłkom prof. Kazimierza Majewskiego. Działało ono jako jedno z dwóch najwcześniejszych powojennych towarzystw (gdyż prawie w tym samym czasie zostaje reaktywowane w Poznaniu dawne Polskie Towarzystwo Prehistoryczne pod kierownictwem prof. Józefa Kostrzewskiego¹).

Wkrótce jednak numizmatycy wrocławscy zrzeszeni w PTA zaczęli odczuwać potrzebę własnej specjalistycznej organizacji, gdzie mieliby możliwość w pełni rozwinąć swoje zainteresowania, łącząc je z celami kolekcjonerskimi. Inicjatywa utworzenia w ramach towarzystwa oddzielnej sekcji numizmatycznej spotkała się z poparciem ówczesnego prezesa Zarządu Głównego PTA prof. dr Edmunda Bulandy i sekretarza generalnego prof. dr Kazimierza Majewskiego, dzięki którym Zarząd Główny uznał powstanie sekcji za fakt dokonany². Jednak na pierwsze zebranie tej sekcji trzeba było jeszcze czekać ponad 6 miesięcy. W międzyczasie przygotowano konkretny program działania i wytyczono cele na przyszłość. Do pierwszego zebrania organizacyjnego doszło 15 stycznia 1949 roku, w którym uczestniczyło 23 członków założycieli. Powołano pierwszy zarząd w składzie: Marian Haisig — przewodniczący, Adolf Nasz, jako jego zastępca, Adam Więcek — sekretarz, a referentem organizacyjnym został Tadeusz Kałkowski. W ten sposób we Wrocławiu powstała najstarsza sekcja numizmatyczna PTA, która stała się pierwszym po wyzwoleniu na Ziemiach Zachodnich ośrodkiem ruchu numizmatycznego. W pierwszym roku istnienia sekcja uznała za podstawowy cel działalności popularyzację wiedzy numizmatycznej i zbieractwa oraz ratowania zabytków od tygla topniczego i szabrownictwa. Kolekcjonerzy znaleźli w sekcji fachową pomoc w kompletowaniu swych zbiorów, dla-

tego też szybko powiększał się stan liczebny członków. Na koniec 1949 r. sekcja liczyła już 44 osoby, w tym sporo osób zamiejscowych (25). Z szeroko nakreślonego wówczas planu wydawniczego (musiano go jednak ograniczyć ze względów finansowych) udało się jedynie zrealizować własny kwartalnik pod nazwą „Zapiski Numizmatyczne”, którego pierwszy numer w nakładzie 500 egz. ukazał się z końcem kwietnia 1949 r. W tym samym roku ukazały się jeszcze dalsze dwa zeszyty, a czwarty i ostatni na początku 1950 roku. Dalszej akcji wydawniczej przeszkodził kompletny brak środków finansowych. Po zawieszeniu pisma działalność sekcji uległa wyraźnemu zahamowaniu a wystawy, które zorganizowano w Muzeum Śląskim (w 1951 r. i 1953 r.) poświęcone monetom i medalom zawdzięczać należy raczej pracownikom naukowym tego Muzeum niż sekcji.

Lata 1951—1953 to okres licznych dyskusji, ścierania się różnych tendencji i rodzących się koncepcji zjednoczeniowych pokrewnych towarzystw działających w kraju. Próbowano stworzyć jedną wspólną organizację, która mogła by objąć swym zasięgiem zarówno prehistoryków, archeologów, jak i numizmatyków. Dawano temu wyraz na licznych zjazdach, naradach i konferencjach naukowych odbywających się w najbardziej żywotnych w tych latach ośrodkach Wrocławia, Warszawy, Poznania i Krakowa. Szczególnie ważnym dla ruchu zjednoczeniowego było IV Walne Zgromadzenie PTA w 1952 r. we Wrocławiu, na którym podjęto decyzję przeniesienia Zarządu Głównego do Warszawy. Ostatecznie do Zjazdu Połączeniowego doszło w czerwcu 1953 r. w Nowej Hucie, w wyniku którego niezależne dotąd od siebie organizacje, tj. Polskie Towarzystwo Archeologiczne w Warszawie (dawne wrocławskie), Polskie Towarzystwo Prehistoryczne z Poznania, Polskie Towarzystwo Numizmatyczne z Krakowa i Warszawskie Towarzystwo Numizmatyczne utworzyły wspólną organizację pod nazwą Polskie Towarzystwo Archeologiczne. W jego skład wchodziły trzy sekcje, w tym i numizmatyczna. Wówczas to wrocławska sekcja

numizmatyczna oficjalnie rozpadła się. W ogóle w tym okresie ruch numizmatyczny w kraju zdecydowanie słabnie, wiele dotychczas prężnych ośrodków zamiera całkowicie lub wegetuje, nie przejawiając prawie żadnej działalności. Sekcja Numizmatyczna PTA, jak trafnie podkreśla to M. Haisig była „w praktyce organem niesprawnym do działania i nawiązywania niezbędnych kontaktów z terenem”³.

Nowy rozdział w życiu numizmatyków wrocławskich otwiera rok 1961. Niezmordowanemu prof. M. Haisigowi udaje się skupić wokół siebie niewielką grupkę zapalonych miłośników starej monety i po porozumieniu się z Zarządem Głównym PTA w Warszawie, a szczególnie z Władysławem Terleckim⁴ doprowadza do wznowienia działalności już nie sekcji, ale Koła Numizmatycznego PTA (w 1964 r. zostaje ono przekształcone w sekcję), które przyjmuje za swego patrona Joachima Lelewela. W inauguracyjnym zebraniu w dniu 2 listopada 1961 r. bierze udział tylko 9 osób, spośród których wyłoniono Zarząd. Przewodniczącym Koła został Marian Haisig, z-cą przewodniczącego — Jerzy Ulatowski, a sekretarzem — Zdzisław Szpejankowski. Ten ostatni po kilku miesiącach składa rezygnację, a na to miejsce zostaje dokooptowany w lutym 1962 r. Michał Osuch, pełniący nieprzerwanie tę funkcję do dnia dzisiejszego. Powołano też 3-osobową komisję rewizyjną pod przewodnictwem Stanisława Wojtowicza, która działała do 1967 roku.

Sekcja dzięki działalności popularyzacyjno-propagandowej rozwijała się pomyślnie. Od 9 członków w chwili powstawania osiągnęła w 1969 roku stan 119 osób i ten stan utrzymuje się w zasadzie bez większych zmian do tej pory. Cieszy szczególnie zwiększający się udział nauczycieli ze szkół podstawowych i licealnych, a także młodzieży studenckiej, co pozwala optymistycznie spojrzeć na dalszą przyszłość ruchu numizmatycznego na Dolnym Śląsku.

Wraz z rozwojem sekcji powiększał się też jej Zarząd, który od trzyosobowego składu w 1961 r. rozrósł się do 7-osobowego.

Zarząd Sekcji Numizmatycznej Oddziału Wrocławskiego PTAiN na lata 1972—1974.



Od lewej: Jarosław Kuryłowicz, Mieczysław Dubanowski, Marian Haisig (prezes), Kamil Szyposz, Michał Osuch (sekretarz), Eugeniusz Konik, z tyłu: Edward Wojtasik.

Fotogr. R. Kuzia

W latach 1961—1974 pełnili lub w dalszym ciągu pełnią różne funkcje w zarządzie następujące osoby: Mieczysław Dubaniowski, Marian Haisig, Lech Kokociński, Eugeniusz Konik, Kazimierz Kozarski, Jarosław Kuryłowicz, Michał Osuch, Zdzisław Szpejankowski, Kamil Szyposz, Eugenia Triller, Jerzy Ulatowski, Kazimierz Witomski i Edward Wojtasik. Początkowo działalność była utrudniona brakiem stałego miejsca na zebrania. Odbywały się one kolejno w Muzeum Śląskim, Muzeum Historycznym m. Wrocławia, a nawet w gabinecie przewodniczącego sekcji w Uniwersytecie Wrocławskim przy ul. Szewskiej. Dopiero dzięki staraniom ówczesnej przewodniczącej (obecnie Prezes PTAiN) Wrocławskiego Oddziału PTA p. doc. dr Wandy Sarnowskiej numizmatycy otrzymali w 1963 r. stałą i wygodną siedzibę w Muzeum Archeologicznym, z której korzystają do chwili obecnej. Jedną z ważniejszych pozycji w pracach sekcji zajmowała działalność popularyzacyjno-naukowa, którą realizowano poprzez:

- odczyty i zebrania organizowane w ramach sekcji i na zewnątrz,
- organizowanie zbiorowych i indywidualnych wystaw numizmatycznych oraz konkursów z zakresu wiedzy o numizmatyce,
- współpracę z placówkami muzealnymi i instytucjami oraz organizacjami kulturalno-oświatowymi,
- pozyskiwanie młodzieży szkolnej do działania na rzecz ochrony zabytków,
- naukowe opracowywanie niektórych znalezisk numizmatycznych z terenu Dolnego Śląska,
- rejestrację medali i odznak wykonywanych i wydawanych z różnych okazji przez instytucje, zakłady, stowarzyszenia itp. w naszym województwie,
- podjęcie prac związanych z inwentaryzacją i opisem rzadszych średniowiecznych monet śląskich będących w posiadaniu członków wrocławskiej sekcji,
- działalność wydawnicza.

Sekcja wrocławska od lat posiada ściśle ukierunkowany program działalności naukowo-badawczej i kolekcjonerskiej, związany zasadniczo z dziejami monety śląskiej. Najlepszym przykładem tego była dotychczasowa tematyka prelekcji na zebraniach, w znacznej części poświęcona zagadnieniom numizmatyki śląskiej (ponad 40% odczytów). Najczęściej realizowano ją w z góry zaplanowanych cyklach, jak choćby cykl wykładów traktujący o „Mennicach książęcych i miejskich na Śląsku” lub poświęconych „Monecie na Śląsku do połowy XVIII w.”. Cykle tematyczne wiązano też często z datami ważniejszych obchodów i rocznic, czego przykładem był cykl pt. „Tysiąc lat monety polskiej” (1963—1966) lub wykłady poświęcone „Traktatowi Kopernika o monecie” (1973 r.). Pozostała tematyka kształtowała się różnorodnie, obejmując przede wszystkim wybrane działy numizmatyki polskiej i obcej, pieniądza papierowego, zagadnienia racjonalnego zbieractwa, czyszczenia i konserwacji numizmatów. Szereg odczytów poświęconych było medalierstwu, etyce zbierackiej i zagadnieniom prawnym kolekcjonerstwa. Łącznie w latach 1961—1973 ogłoszono 108 prelekcji z udziałem 26 prelegentów, w tym 10 zamiejscowych z Leningradu, Sztokholmu, Opawy, Warszawy i Torunia.

Chcąc ożywić ruch kolekcjonerski i znaleźć lepsze formy popularyzacji wiedzy numizmatycznej sekcja zorganizowała w 1968 r. quiz z nagrodami na temat „czy znasz dawną monetę śląską?”

Od 1971 r. nawiązano współpracę z Uniwersytetem Wrocławskim. Zgodnie z zawartym porozumieniem pracownicy naukowcy zwłaszcza Zakładu Historii Starożytności uczestniczą w pracach sekcji przedstawiając na zebraniach wyniki swoich prac badawczych z zakresu numizmatyki. Z drugiej strony członkowie biorą udział w zajęciach programowych studentów wygłaszając pogadanki, z jednoczesnym eksponowaniem numizmatów oraz przekazując informacje o działalności sekcji.

Sekcja posiada również pewien dorobek w zakresie popularyzacji numizmatyki w środowiskach młodzieżowych. Szereg

pogadank o monecie polskiej (z uwzględnieniem Śląska) wygłaszano w Szkole Podstawowej nr 93 we Wrocławiu i liceach ogólnokształcących (III, VII i XII), a także Technikum Chemicznym. W tym ostatnim powstało nawet kółko zainteresowań numizmatyką, którym kieruje Ryszard Kuzia. Podobną, chociaż bardziej dorywczą działalność prowadzono w niektórych klubach i domach kultury.

Pożyteczną akcję szkoleniową zapoczątkowano w 1973 r. z funkcjonariuszami milicji województwa wrocławskiego. Przeszkolono oficerów dyżurnych jednostek terenowych MO, dzielnicowych, posterunkowych i milicjantów o niewielkim stażu w MO z zakresu znajomości ustawy o „Ochronie dóbr kultury i o muzeach” z lutego 1962 r. Główny nacisk położono na obowiązki i zadania milicji w ochronie i ratowaniu wszelkich znalezisk archeologicznych i numizmatycznych, a także na współpracę i udzielanie pomocy w tym zakresie placówkom muzealnym, konserwatorowi zabytków i wydziałom kultury.

Współpraca z placówkami muzealnymi, a zwłaszcza z Muzeum Archeologicznym i Muzeum Sztuki Medalierskiej we Wrocławiu zajmuje poczesne miejsce w programie działania sekcji. W Muzeum Archeologicznym sekcja znalazła stałą siedzibę, korzysta z sali odczytowej, sprzętu do wyświetlania filmów i przeźrocz, fachowej pomocy pracowników naukowych tego Muzeum oraz bogatej biblioteki archeologicznej. Ze swej strony sekcja stara się też być użyteczną chociażby w opracowywaniu skarbów monet, wykonywaniu zdjęć do wystaw objazdowych, czy wreszcie w czynnym uczestniczeniu w obchodach „Tygodnia Archeologii”.

Od lat łączą numizmatyków przyjazne stosunki z Muzeum Sztuki Medalierskiej. Pracownicy naukowcy tej placówki gościli wielokrotnie na zebraniach sekcji wygłaszając prelekcje i demonstrując nowe nabytki. Sekcja korzystała z wzorów kart rejestracyjnych przy prowadzeniu dokumentacji medali i odznak wykonywanych i wydawanych na terenie naszego województwa (taką rejestrację prowadzi się już od trzech lat). Dal-

szym dowodem istniejącej współpracy była zorganizowana w 1969 r. w Muzeum wystawa monet i medali ze zbiorów członków sekcji. Upamiętniono ją medalem i folderem wystawowym. Aktualnie zorganizowano drugą tego rodzaju wystawę. Również i Muzeum wielokrotnie korzystało z pomocy sekcji. Z darów naszych członków powiększyły się zbiory Muzeum o ciekawe i nieraz bardzo rzadkie eksponaty. Dokumentację fotograficzną całości zbiorów Muzeum wykonuje członek sekcji R. Kuzia. Nasi członkowie służą też fachową pomocą i dokonują oceny oferowanych dla Muzeum eksponatów. Zresztą z tej fachowej wiedzy korzysta nie tylko Muzeum, ale również organa wymiaru sprawiedliwości.

Sekcja w ramach swych skromnych możliwości prowadzi również akcję wydawniczą. Pierwszym pismem o charakterze regionalnym były już poprzednio wspomniane „Zapiski Numizmatyczne”. W latach 1969—1972 ukazywały się sporadycznie „Komunikaty Wewnętrzne” sekcji, a w 1973 r. wydano zeszyt „Wrocławskich Zapisków Numizmatycznych” z piękną kolorową okładką zaprojektowaną społecznie przez wrocławskiego artystę plastyka, Zdzisława Wierdaka. Ukazanie się tej ostatniej pozycji sekcja zawdzięcza w znacznym stopniu dyrektorowi Zakładów Graficznych Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu mgr Zygmuntowi Szpilce.

We własnym zakresie sekcja zrealizowała trzy medale, tj. oprócz wspomnianego poprzednio medalu wystawowego z 1969 r. projektu Ryszarda Sokoła, wydano w 1970 r. medal z podobizną Joachima Lelewela — patrona sekcji, zaprojektowany przez A. Kostrzewę i medal upamiętniający obecny jubileusz, również z podobizną Lelewela, projektu Witolda Korckiego. Upamiętnianie ważnych wydarzeń w życiu sekcji w tej właśnie formie zawdzięczamy prof. dr J. Kuryłowiczowi, którego główną domeną zainteresowań jest właśnie medalierstwo.

Przytoczone dotychczas przykłady nie wyczerpują i nie dają pełnego obrazu aktywności i osiągnięć sekcji numizmatycznej

w 25-leciu. Bo przecież przedstawiciele sekcji nigdy nie brakowało tam, gdzie coś działo się ważnego dla ruchu numizmatycznego. Uczestniczono prawie we wszystkich ważniejszych konferencjach, sesjach naukowych i zjazdach w kraju i za granicą, poświęconych problemom numizmatyki.

Zasługą wrocławskiego ośrodka było zorganizowanie w 1970 r. Koła Numizmatycznego im. „Piastów Legnickich” w Legnicy⁵, którego pierwszym Prezesem został mgr Lech Kokociński, były długoletni członek sekcji wrocławskiej (obecnie sekcji warszawskiej).

Udzielono też pomocy organizacyjnej przy tworzeniu Sekcji Numizmatycznej w Opolu⁶.

Nie zaniebawiano również akcji wydawniczej. Ukazanie się reedycji tablic numizmatycznych F. Friedensburga pt. „Monety Śląskie Średniowiecza” w znacznym stopniu numizmatycy zawdzięczają właśnie sekcji wrocławskiej. Następną pozycją była publikacja jubileuszowa pt. „25 lat ruchu numizmatycznego w Polsce Ludowej”, do której sekcja współpracując z Komisją Numizmatyczną Zarządu Głównego PTA zebrała i opracowała materiały dokumentacyjne. Wydano też kilka katalogów wystawowych medali i monet.

Niezależnie od tego członkowie sekcji mogą poszczycić się szeregiem większych lub mniejszych publikacji z zakresu numizmatyki i medalierstwa, samodzielnymi pracami naukowymi lub artykułami o charakterze przyczynkarskim.

W okresie 25-lecia łącznie takich pozycji ukazało się 93 w różnych periodykach naukowych, popularno-naukowych lub dziennikach w kraju i za granicą.

Podsumowując dorobek w 25-lecie istnienia sekcji, mimo okresowych przestojów i zahamowań w działalności, należy jednak stwierdzić, że wniesiono pewną część do ruchu numizmatycznego w kraju, że czynnie uczestniczono w życiu kulturalnym naszego regionu.

Zebranie sprawozdawczo-wyborcze Oddziału Wrocławskiego PTAIN w 1972 r.



Fragment wystawy monet, medali i banknotów polskich i obcych w Technikum Chemicznym we Wrocławiu w 1974 roku.



Przypisy:

1. Por. Polskie Towarzystwo Archeologiczne społeczeństwu, Wrocław — Warszawa — Kraków, Zakł. Nar. im. Ossolińskich 1970, art. W. Bender, Dzieje i rozwój Polskiego Towarzystwa Archeologicznego w latach 1945—1970, s. 31—32.
2. Archiwum Sekcji Numizmatycznej PTAIN we Wrocławiu; pismo ZG PTA we Wrocławiu, L. dz. 272/48 z dn. 30. VI. 1948.
3. M. Haisig, 25 lat ruchu numizmatycznego w Polsce Ludowej. Wyd. PTA Komisja Numizmatyczna, Warszawa 1972 r. s. 15.
4. Arch. Sekcji Numizm. PTAIN we Wrocławiu, korespondencja Zarządu Koła Numizm. PTA we Wrocławiu z Władysławem Terleckim, L. dz. 7/61 z dn. 4. I. 1961 r. i L. dz. 15/61 z dnia 11. XI. 1961 r.
5. Arch. Sekcji Numizm. PTAIN we Wrocławiu; lista członków założycieli Koła Numizmatycznego PTA w Legnicy z dnia 1. V. 1970 r. obejmująca 21 osób.
6. Arch. Sekcji Numizm. PTAIN we Wrocławiu; pismo inż. Wincentego Błażowskiego z Opola L. dz. 11/66 z dnia 25. IV. 1966 r., i pismo Wrocławskiej Sekcji Numizmatycznej L. dz. 12/66 z dnia 28. IV. 1966 r. oraz wykaz członków założycieli Koła Numizmatycznego w Opolu wg stanu na dzień 15 maja 1966 r. (obejmuje 14 osób).

Eugeniusz Konik (Wrocław)

Referat

NAJDAWNIEJSZE MONETY NA ŚLĄSKU

Starożytni mieszkańcy dzisiejszego Śląska zetknęli się po raz pierwszy z monetą, jak to wskazują znaleziska archeologiczne, jeszcze w ostatnich wiekach przed naszą erą, gdyż właśnie z tego okresu pochodzą monety bite przeważnie ze złota przez plemiona celtyckie, zamieszkujące wówczas znaczne obszary Europy zachodniej, a także południowo-wschodniej zwłaszcza w strefie naddunajskiej, głównie jako warstwa rządząca nad miejscowymi plemionami rolniczymi.

Złote monety celtyckie znaleziono w takich miejscowościach Śląska jak Brzezinka Średzka (pow. Środa Śl.), gdzie natrafiono aż na 30 egzemplarzy, Cieszyn-Góra Zamkowa, Masłów (pow. Trzebnica) i Świątniki (pow. Dzierżoniów). W Działoszynie (pow. Zgorzelec) znaleziono srebrną monetę celtycką, będącą naśladownictwem monety Filipa II Macedońskiego (359—336), ojca Aleksandra Macedońskiego, a we Wrocławiu-Psim Polu natrafiono na złotą monetę Aleksandra Macedońskiego (336—323), unikat, jak dotąd, na Śląsku, a która dostała się tutaj też za pośrednictwem Celtów.

Moneta celtycka, nie mająca zresztą charakteru pieniądza obiegowego na naszych ziemiach, jak to można wnioskować na podstawie nielicznych jej w ogóle znalezisk, zanikła zupełnie z chwilą podboju wolnej Galii przez Juliusza Cezara, który włączył ją po wieloletnich bojach (58—50) do państwa rzymskiego. Penetrujących do tej pory ogromne obszary barbarzyńskiej Europy kupców celtyckich zastąpili doskonale zorganizowani

wani i cieszący się opieką państwa kupcy rzymscy, których działalność handlowa torowała zazwyczaj drogę rzymskim legionom dla podboju nowych ziem.

Do połowy I wieku n.e. monety rzymskie, w dużej mierze republikańskie i pierwszych cesarzy dynastii julijsko-klaudyjskiej (27 r. p.n.e. — 68 r. n.e.), podobnie jak monety celtyckie, napływały rzadko i w niewielkiej jeszcze ilości. Sytuacja zmieniła się radykalnie w drugiej połowie tego wieku. Wprawdzie znaleziska dostarczają nam monety z brązu lub miedzi, srebra i złota, ale w pierwszych dwu wiekach naszej ery zdecydowanie przeważają monety srebrne czyli denary. Dla przykładu w I w. n.e. na około 100 znalezionych na Śląsku monet blisko 60 to denary, około 20 to monety z brązu lub miedzi, 3 ze złota a reszta z nieznanego metalu. W II w. n.e. na 300 znalezionych monet ponad 200 to denary, około 30 to monety z brązu czy miedzi, 3 ze złota, a reszta z nieznanego metalu. Przy okazji należy zwrócić uwagę na trzykrotny wzrost ilości monet rzymskich, które w porównaniu z I w. dostały się w ciągu II w. na ziemię Śląska. Tutaj trzeba od razu zaznaczyć, że od drugiej połowy II w. napływ monet rzymskich, zwłaszcza denarów zaczyna kurczyć się, by w ciągu III w. zupełnie zaniknąć gdy chodzi o denary, podczas gdy monety z innych metali jeszcze pojawiają się, choć w znacznie mniejszej ilości niż poprzednio, gdy chodzi o ich globalną sumę. Okazuje się, że liczba ogólna denarów cesarza Kommodusa (180—192) jest dwa i pół raza niższa od liczby denarów Trajana (98—117) jakie napłynęły na Śląsk. Tendencja zwyżkowa napływu denarów widoczna jest jeszcze za następcy Trajana cesarza Hadriana (117—138), ale już za jego następcy Antonina Piusa (138—161) pojawia się wprawdzie jeszcze bardzo nieznacznie tendencja zniżkowa przybierająca jednakże coraz bardziej na sile za jego dwu kolejnych następców, mianowicie Marka Aureliusza (161—180) i wymienionego już Kommodusa, zamykającego niemal II wiek, w którym imperium rzymskie osiągnęło apogeum swojej poli-

tycznej i gospodarczej świetności i zaczęło się powoli chylić ku nieuchronnemu upadkowi.

Punktem zwrotnym w dziejach Rzymu stały się wojny markomańskie (169—180), toczone przez cesarza Marka Aureliusza na terenach wchodzących dzisiaj w skład Czechosłowacji, a więc w bezpośrednim niemal sąsiedztwie Śląska. Wojny te ujawniły słabość wewnętrzną państwa rzymskiego opartego na ustroju niewolniczym, niezdolnego już do dalszego życia. Przerwane zostały kontakty handlowe cesarstwa z krajami na północ od naddunajskiego limesu, podobnie jak i na zachód od limesu nadreńskiego. Tu należy doszukiwać się przyczyn, że w ciągu III w. n.e. liczymy na Śląsku zaledwie ponad 50 znalezisk monet rzymskich, z czego przypada na monety srebrne tylko 10 egzemplarzy, na monety z brązu lub miedzi około 20 egzemplarzy, ale aż 17 monet złotych a reszta to monety z nieznanego materiału. Spadek napływu monet pogłębia się w ciągu IV wieku, gdyż ogólna ich ilość nie osiąga nawet liczby 50, monety z brązu czy miedzi utrzymują się na poziomie z ubiegłego wieku, znacznie niższa, ale jeszcze dość pokaźna, zwłaszcza w porównaniu z dwoma pierwszymi wiekami naszej ery jest liczba monet złotych, bo dochodzi do dziewięciu, a reszta to monety z nieznanego metalu. W V wieku spadek napływu jest już katastrofalny, gdyż z tego okresu znane są z terenu Śląska zaledwie 3 znaleziska monet rzymskich, w tym jedna z brązu, jedna ze złota a jedna z nieznanego metalu. Jest to zrozumiałe, ponieważ w 476 roku przestało istnieć państwo zachodnio-rzymskie rozbite i zagarnięte przez plemiona germańskie.

Monety rzymskie były znajdowane na Śląsku w postaci znalezisk luźnych czy drobnych oraz w postaci skarbów. Do obecnej chwili znanych jest około 20 znalezisk skarbów monet rzymskich z terytorium Śląska. Skarby te, mimo ich niekompletności polegającej na tym, że nie wiadomo od jakich monet dany skarb się zaczynał i na jakich kończył, ale z grubsza można w pewnym stopniu ustalić ramy chronologiczne tych skarbów i dzięki temu podzielić je na trzy grupy.

Grupa pierwsza to skarby monet datowanych na I i II w. n.e., grupa druga obejmuje monety z III i IV wieku, a grupa ostatnia monety od I do IV wieku. Najbardziej interesujące są skarby obejmujące denary z I i II wieku, a to z tego względu, że zaobserwowana przy znaleziskach luźnych częstotliwość występowania denarów poszczególnych cesarzy, zwłaszcza II wieku, pokrywa się niemal dokładnie z częstotliwością zaobserwowaną w tych skarbach. A więc najwięcej denarów przypada na takich cesarzy jak Trajan i Hadrian, za Antonina Piusa liczba ich zaczyna maleć, a za Marka Aureliusza i Kommodusa gwałtownie się kurczy.

Typologicznie monetom rzymskim pokrewne są medaliony, przypominające je wyglądem zewnętrznym a także nominałem, z tą tylko różnicą, że medaliony miały wartość zawsze wielokrotnie wyższą, zależnie od rodzaju medalionu, od wartości monety. Bito je w ściśle określonych mennicach głównych, zwykle przy specjalnych okazjach, w brązie, srebrze i najczęściej złocie. Początkowo były one stopą menniczą dostosowane do aureusów, a od czasu reformy monetarnej cesarza Konstantyna I (306—337) wprowadzającej nowy rodzaj złotej monety, mianowicie solid (solidus) medaliony zostały dostosowane do tej nowej monety. O medalionach wiadomo, że cesarze rzymscy wykorzystywali je jako wyróżniające dary zaszczytne dla swoich przyjaciół czy też osób specjalnie zasłużonych wobec nich a tym samym wobec państwa rzymskiego. W miarę jak słabła potęga Rzymu i rosło zagrożenie ze strony ludów i plemion barbarzyńskich cesarze rzymscy starali się pozyskiwać coraz więcej sprzymierzeńców w krajach poza granicami imperium i właśnie tych sprzymierzeńców obdarowywali, między innymi, także takimi medalionami, które były nawet dostosowane do zawieszania i noszenia jako ozdoby czy raczej odznaczenia dzięki specjalnie dorabianym w złocie zawieszkom czy oprawkom. Dlatego więc medaliony, zwłaszcza te, które zostały znalezione poza granicami państwa rzymskiego, są cennym źródłem do poznania politycznych kontaktów pomiędzy państwem rzymskim

a plemionami barbarzyńskimi Europy środkowej i północnej, tym cenniejszym, że w większości wypadków nie ma żadnych o nich wzmianek w antycznych źródłach pisanych.

Z terytorium Śląska znane są do tej pory tylko dwa medaliony, mianowicie złoty medalion Konstantyna II (337—340) z Trzebiecka (pow. Milicz) i brązowy medalion Honoriusza (395—423) z m. Frydek-Místek (ČSSR). Zachowany na zdjęciu medalion Konstantyna II ma dorobione uszko do zawieszania, a więc wyraźnie widać do jakiego służył celu i jakie miał spełniać zadanie, mianowicie jako dar władz rzymskich dla jakiegoś tubylczego władcy plemiennego miał świadczyć o przyjaznych stosunkach pomiędzy Rzymem a plemieniem rządzonym przez wyróżnionego jego naczelnika.

Na podstawie tak znikomej ilości znanych z terytorium Śląska medalionów rzymskich można by sądzić, że wzajemne kontakty polityczne były bardzo skromne. Tymczasem jednak należy zagadnienie tych wzajemnych kontaktów politycznych rozpatrywać w świetle interesującego zjawiska, występującego także i na innych ziemiach Polski oraz krajów Europy poza granicami imperium, w postaci znalezisk monet rzymskich, w zdecydowanej większości złotych, przystosowanych specjalnie do zawieszania ich, a więc zdemonetyzowanych. To przystosowanie ich do zawieszania częściowo dzięki wywierconym przy krawędzi otworkom, a częściowo dzięki dorobionym zawieszkom upodabnia te monety do medalionów i nasuwa myśl, że miały one te medaliony zastąpić. Nie jest przecież wykluczone, że władze rzymskie, biorąc pod uwagę ogólny stopień rozwoju plemion z obszaru barbaricum europejskiego orientowały się, gdzie koniecznie trzeba ofiarowywać medaliony, a gdzie wystarczy dać wzamian tylko monety, wprawdzie też ze złota, ale znacznie tańsze od medalionów.

Takich monet rzymskich, zastępujących, być może, medaliony znaleziono na Śląsku do tej pory 15 egzemplarzy. Dzielą się one na dwie wyraźnie rozgraniczone tak pod względem chronologicznym jak i sposobem przystosowania do zawieszania

grupy. Grupa pierwsza ma wybite u krawędzi otworki i obejmuje monety od Septymiusza Sewera (192—211), poprzez Aleksandra Sewera (222—235) i Trajana Decjusza (249—251) po Postumusa (258—268). Grupa druga reprezentowana jest przez monety z dorobionym uszkiem obejmujące czasy od Konstantyna I (306—337), poprzez Konstantyna II (337—350), którego medalion został wyżej wymieniony Konstantyna I (337—350), Konstancjusza II (337—361) po Walentyniana I (364—375).

Przypuszczenie, że pewna grupa monet złotych celowo zdemonetyzowana mogła zastępować medaliony rzymskie bite w specjalnych celach, w tym głównie politycznych, uprawdopodobnia fakt, że w wyniku wspomnianych wyżej wojen markomańskich państwo rzymskie zostało zmuszone do zaniechania, jak się okazało ostatecznego, swojej polityki ekspansji, a gwałtowny upadek gospodarczy i polityczny państwa, związany z systematycznie i nieodwracalnie pogłębiającym się kryzysem ustroju niewolniczego, na jakim to państwo opierało się, wyraźnie zaznaczającym się od III wieku naszej ery, przerwał wszelkie chyba kontakty handlowe między ówczesną ludnością Śląska a państwem rzymskim. Znalazło to swoje bardzo wyraźne odbicie w napływie importów rzymskich na nasze tereny, a w tym też monet. Sytuacja ta ulega pewnej poprawie dopiero od czasów Konstantyna I, który przy pomocy swoich reform oraz równouprawnienia chrześcijaństwa usiłował przywrócić państwu rzymskiemu dawną potęgę. I rzeczywiście na jakiś czas to udało się i odzwierciedliło również w zwiększonym napływie wyrobów pochodzenia rzymskiego, a także i monet na teren Śląska. Z tych czasów pochodzą przecież trzy niezwykle bogato wyposażone groby książęce z Wrocławia-Zakrzowa, wypełnione wyrobami pochodzenia rzymskiego bardzo cennymi ze względu na materiał, gdyż były sporządzone ze złota i srebra, o wysokim poziomie artystycznym i w niektórych wypadkach całkowicie unikatowymi. Gdyby w ówczesnych grobach znajdowały się także jakieś, choćby nawet skromne wyroby pochodzenia rzymskiego, poza kilku sporadycznymi wypadkami,

to można by było przyjmować jakieś kontakty o charakterze handlowym. Unikalność i równocześnie rzadkość występowania znalezisk, zwykle grobowych, z bardzo bogatym wyposażeniem w wyroby pochodzenia rzymskiego pozwala przypuszczać, że mamy tu do czynienia z darami władz rzymskich dla przedstawicieli miejscowej arystokracji plemiennych i dla władz plemiennych, jako wyraz przyjaznych kontaktów politycznych, które ówczesnemu Rzymowi, zagrożonemu ze strony barbarzyńców z zewnątrz i niezadowolonych wskutek ucisku gospodarczego mas zubożalej ludności od wewnątrz.

Tego typu znaleziska nasuwają myśl, że mamy tu do czynienia z jakimiś większymi i mniejszymi ośrodkami władzy i ośrodkami administracyjno-dystrybucyjnymi.

Na przykład na specjalną uwagę zasługuje fakt, że z terytorium Śląska znamy medalion złoty Konstantyna II (Trzebicko, pow. Milicz) oraz jego solid z dorobionym uszkiem (Pęciszów, grób nr 2, pow. Trzebnica) i również z Pęciszowa (grób nr 1) solid z dorobionym uszkiem Konstancjusza II (337—351). Jeżeli chodzi o wspomniane solidy znalezione w wymienionych grobach ciałopalnych to nasuwa się przypuszczenie, czy dwaj po sobie następujący władcy plemienni nie zostali uhonorowani tymi pseudomedalionami przez kolejnych cesarzy, co wskazywałoby na chęć utrzymania ciągłości przyjaznej polityki z obu stron. Natomiast wspomniane bogate groby książęce z Wrocławia-Zakrzowa mogłyby również wskazywać na ożywione kontakty polityczne z Rzymem, właśnie w okresie gdy handel stracił swoje dawne możliwości swobodnego działania, podobnie jak również bogaty grób książęcy z Opola-Gosławic z I w. n.e., kiedy handel rzymski dopiero przecierał sobie drogi na terenie Śląska i przy pomocy darów starano się zdobyć przychylność miejscowych władz plemiennych. Ale i w tym czasie istniały kontakty polityczne z Rzymem, na co wskazuje wiadomość, że słowiańscy, jak należy sądzić, Lugiowie, zamieszkujący wtedy teren Śląska zwrócili się o pomoc militarną przeciw plemionom

germańskim do cesarza Domicjana (81—96) i ją od niego otrzymali w postaci 100 jeźdźców.

Zaświadczony przez wspomniane groby książęce z Wrocławia-Zakrzowa ośrodek administracyjno-dystrybucyjny położony na dogodnej przeprawie przez szeroko rozlaną tu Odrę, a znany już od bardzo dawnych czasów, o czym może świadczyć, między innymi, także niezwykle bogaty skład bursztynu nadbałtyckiego z przełomu obu er, a przeznaczonego na handel zapewne z Italią, która była od dawna znany jego odbiorcą, rozwijał się szczególnie w okresie od początków naszej ery, czyli w tzw. okresie wpływów rzymskich i swój najwyższy poziom osiągnął właśnie w IV wieku naszej ery, niedługo przed upadkiem państwa zachodniorzymskiego. Być może, że razem z upadkiem tego państwa sam stracił na znaczeniu, ale miejscowe dogodne warunki geograficzne i być może ustalona już tradycja nie pozwoliły temu ośrodkowi zaniknąć, jak wynika to z późniejszego materiału archeologicznego, ale po przystosowaniu się do nowej sytuacji w Europie po wstrząsie spowodowanym rozgromieniem i likwidacją państwa zachodniorzymskiego, ośrodek ten na nowo ożywił się i rozwinął dając początek polskiemu Wrocławowi.

Stanisław Suchodolski (Warszawa)

Streszczenie referatu

WCZESNOSREDNIOWIECZNE MONETY ŚLĄSKIE OKRESU PRZEDBRAKTEATOWEGO

Za najdawniejszą monetą wybitą we wczesnym średniowieczu na Śląsku uważano dawniej denar Bolesława II (967/972—999) z legendą VRATSAO. W rzeczywistości zawiera ona jednak zniekształconą nazwę Pragi.

Trudniejsze do interpretacji są monety noszące z jednej strony imię księcia Bolesława, z drugiej zaś św. Jana, charakteryzujące się średnicą ok. 18 mm (CNP 22—23). Niemal wszyscy badacze przypisują je Bolesławowi Chrobremu, a to przede wszystkim ze względu na stosunkowo dużą ich średnicę. Tylko numizmatycy czescy: E. Fiala i V. Katz byli zdania, że są to denary późniejsze, bite przez Bolesława Śmiałego lub nawet Krzywoustego.

Rozstrzygnięcie tej kwestii utrudnione jest przez fakt, że do dziś nie zachował się żaden ze znanych dawniej czterech okazów (w tym jedna połówka). Na domiar złego musiały one być źle zachowane, skoro jedyne (?) publikowane zdjęcie jest bardzo słabo czytelne, a rysunki nawet tych samych egzemplarzy poważnie różnią się między sobą.

Za późniejszą datacją monet zdaje się przemawiać chronologia obu znalezisk, w których one wystąpiły. Skarb z Wrocławia (1^{1/2} egz.) zawierał również drugi typ tych denarów, podobny do poprzedniego, ale należący niewątpliwie do Bolesława Śmiałego (CNP 1212—1219). Zespół ten został więc ukryty nie wcześniej niż w 2 połowie XI w. Skarb z Białej Góry pod Pra-

gą jest jeszcze późniejszy, gdyż zdeponowano go na początku XII w. Załączeniem omawianych monet z Bolesławem Chrobrym przemawia natomiast forma imienia księcia: „Bolizlaus”, charakterystyczna dla tego władcy, a obca emisjom jego następców. Lekcja taka nie jest jednak pewna, a takie jej ustalenie mogło być spowodowane apriorycznym założeniem, że mamy tu do czynienia z denarem Chrobrego. Jeśli domysł nasz jest trafny, to monety te należałoby odnieść raczej do Bolesława Śmiałego. Przemawia za tym ich wielkie podobieństwo do monet niewątpliwie bitych przez tego władcę oraz łączne występowanie obu typów w skarbie z Wrocławia. Pewne różnice mogły powstać na skutek paroletniego przedziału czasowego dzielącego dwie emisje, wypuszczone w latach 1058—1076. Możliwości takiej nie wyłącza brak podwyższonej krawędzi na typie przypisywanym Chrobremu. Krawędź taka jest wprawdzie charakterystyczna dla wszystkich innych denarów Śmiałego, powstałych jednak niemal wyłącznie w mennicy krakowskiej. Taki sposób wykańczania monet nie musiał być obowiązujący we Wrocławiu, poddanym silnym wpływowi czeskim. W Czechach zaś, jak wiadomo, krawędzi nie podwyższano. Za tym, że w tym samym czasie mogły być emitowane monety zarówno płaskie, jak z krawędzią pogrubioną, świadczy przykład denarów palatyna Sieciecha.

O pokrewieństwie obu typów z imionami Bolesława i św. Jana świadczy również ich zbliżona waga (płaskie 0,909 i ok. 0,75 g, z podwyższonym brzegiem 0,74 g). W każdym razie większa średnica nie pociąga za sobą wzrostu wagi. Średnica krążka jest więc uzależniona jedynie od oklepania krawędzi lub też pominięcia tego zabiegu. Średnica wewnętrznej obwódki jest w obu przypadkach bardzo zbliżona.

Gdyby jednak stać na stanowisku całkowitej rozłączności obu typów, wówczas denary płaskie można by odnieść do Bolesława Krzywoustego. Może problem ten rozwiążą nowsze znaleziska lub choćby ponowne odkrycie okazów już rejestrowanych w literaturze.

Brak podstaw aby przypisywać biskupiej mennicy we Wrocławiu jedną z odmian krzyżówek typu VIII z wyobrażeniem głowy (CNP 1007—1013). Przede wszystkim nie wskazuje na to, aby biskupi polscy mieli wówczas prawo mennicze. Poza ową głowę nie ma również żadnych przesłanek, które by wskazywały, że monety te powstały we Wrocławiu. Motyw głowy jest zbyt częsty w mennictwie europejskim tego czasu, żeby usprawiedliwiać taką atrybucję.

Kolejne monety śląskie łączone są dopiero z Bolesławem Kędzierzawym. Władcy temu przypisuje się szereg denarów opatrzonych imieniem Bolesława lub św. Jana (M. Gumowski, *Moneta na Śląsku*, s. 581), a noszących wyobrażenia baranka, orla na dachu lub głowy na wprost. Przeciw takiemu określeniu przemawia jednak zbyt późna chronologia znalezisk, w których one wystąpiły. Skarby te ukryto dopiero u schyłku XII w. lub na początku w. XIII (Głogów, Mianowa, Ujma Duża). Monety takie natomiast nigdy nie pojawiły się w zespołach wcześniejszych, których najpóźniejszym składnikiem były niewątpliwie denary Kędzierzawego. Dlatego omawiane monety, jeśli są rzeczywiście śląskie, należy przypisać raczej Bolesławowi Wysokiemu i to dopiero w okresie po śmierci Bolesława Kędzierzawego.

Szczegółne zainteresowanie budzi pochodzący zapewne również z tego czasu denar z przedstawieniem biskupa z pastorałem na awersie, a główką i imieniem św. Jana na rewersie. Z obu stron mamy przeto uwzględnioną symbolikę religijną, brak zaś jakiegokolwiek wzmianki o panującym władcy. O ile rewers wskazuje na miejsce wybicia we Wrocławiu, o tyle awers może symbolizować pana prawa menniczego. W tym wypadku można by się domyslać, że był nim biskup wrocławski. Jeśli jego imię kryje inicjał S widniejący z prawej strony postaci, to może tu w rachubę wchodzić przede wszystkim bp Żyrosław (Siroslaus). W wypadku słuszności tego domysłu mielibyśmy tu do czynienia z pierwszą w Polsce monetą emitowaną przez osobę duchowną.

6. Podstawy organizacyjno-prawne mennictwa kwartnikowego. Lista mennic. Moneta książęca i biskupia. Moneta miejska. Zagadnienie monety prywatnej. Oplaty mennicze. Powiązania poszczególnych mennic. Organizacja produkcji i problem wydajności mennictwa kwartnikowego.

7. Wybrane zagadnienia szczegółowe. Typ CLIPEVS BAWARIE. Typ IVVENVM BOLKONVM. Typ (TVR) ONVS SAGANI. Typy wielkopolskie. Problem stosunku kwartników do praskich groszy.

8. Zagadnienie drobnej monety denarowej w systemie kwartnikowym. Typologia i metrologia. Stosunek denarów do kwartników. Analogie czeskie. Przyczyny nikłej ilości zachowanych denarów.

9. Obrót monety kwartnikowej na Śląsku i na ziemiach sąsiednich. Kwartniki w Wielkopolsce. Skarb z Zadorów i źródła pisane. Znaleźiska małopolskie i mazowieckie. Znaleźiska pomorskie, niemieckie i czeskie. Główne kierunki rozprzestrzeniania się kwartników.

10. Zanik mennictwa kwartnikowego na Śląsku. Chronologia zjawiska. Przyczyny gospodarcze i przyczyny polityczne. Wpływ kwartników na późniejsze mennictwo śląskie i polskie.

Marian Haisig (Wrocław)

Streszczenie referatu

ORZEL W IKONOGRAFII MONET ŚLĄSKICH I JEGO SYMBOLIKA

Moneta piastowska, sięgająca początkami czasów Mieszka I, kryje w sobie bogate źródło ikonograficzne, dotąd w pełni nie przebadane i nie wyczerpane. Utrwalone w obrazie stempla wczesnopiastowskich monet godła i znaki, posiadające pierwotnie przede wszystkim wymowę chrześcijańskiego symbolu, stopniowo przekształciły się w godła panów menniczych, aby w końcu ustąpić miejsca godłom o dojrzałej heraldycznej treści i formie. Takim godłem w numizmatyce polskiej stał się znak heraldycznego orła.

Na wczesnośredniowiecznych denarach piastowskich, już w czasach Mieszka I i Bolesława Chrobrego, wśród różnorodnych znaków wypełniających wizerunek stempla monety, znajdujemy obok powtarzających się motywów krzyża, świątyni, prawicy Opatrzności, także rysunek ptaka, w którym niektórzy dopatrują się nazbyt pochopnie znaku książęcego i pierwszych śladów orła piastowskiego. Ptak w postaci naturalistycznej to jeden z popularnych motywów dekoracyjnych a także symbol chrześcijański, w którym równie dobrze widzieć można gołębicę Ducha św. jak i orła św. Jana Ewangelisty. Można też przyjąć ostrożnie tezę M. Gumowskiego, że ptak na denarach Bolesława Chrobrego był tylko motywem zapożyczonym z wcześniejszych monet czeskich Bolesława II (967—999), czy Sobiesława, a co jest niewątpliwe, nie miał nic wspólnego z piastowskim orłem. To samo można powiedzieć o wizerunku

orla na denarach Kazimierza Sprawiedliwego z napisem AQVILA (orzeł), występujących w zespole innych monet z motywami symboliki chrześcijańskiej. Orły na śląskich brakteatach Bolesława I Wysokiego, bitych przed r. 1190, choć w rysunku swoim bardzo wyraźne i zbliżone do stylizacji heraldycznej, mają jeszcze wymowę symbolu chrześcijańskiego — orla św. Jana Ewangelisty. Orla, ale jeszcze naturalistycznego widzimy na wcześniejszym brakteacie krakowskim Henryka I Brodatego z pierwszego okresu jego samodzielnych rządów w Krakowie w r. 1228. Dopiero na dużym brakteacie tego Piasta z napisem: HEINRICVS DVX, występuje już niewątpliwie orzeł heraldyczny, na piersiach którego pojawia się półksiężyc z krzyżem — znak Henryka I, noszony dotąd na tarczy jego pieczęci pieszej, ale po raz pierwszy wprowadzony na pierś i skrzydła orla śląskiego. Jest to pierwsze pojawienie się godła dynastycznego Piastów śląskich w postaci heraldycznej na stemple monety wybitej ok. 1230 r. W takiej postaci widzimy to godło na najstarszych kwartnikach księstwa głogowskiego sprzed r. 1300, a w polu tarczy na późniejszych emisjach kwartników śląskich z przełomu XIII/XIV wieku. Na dużych brakteatach beznapisowych, bitych masowo na Dolnym Śląsku w 2 połowie XIII wieku, znajdujemy liczne odmiany heraldycznego orla jednogłowego, niekiedy ukoronowanego. Symbolika tych motywów reprezentowanych bardzo bogato w ponad 40 znanych dotąd odmianach stempla, pozwala wiązać część tych emisji z osobą ks. Henryka IV Probusa, z jego aspiracjami dynastycznymi i tendencjami zjednoczeniowymi. Orla noszą na zmianę z herbem kujawskim, brakteaty Władysława Łokietka z końca XIII w. oraz jego denary książęce przed r. 1306. Od czasów koronacji ostatnich Piastów na krakowskim tronie motyw orla ustala się w stemple monet polskich już nie jako herb dynastyczny Piastów, ale jako ogólnopanstwowe godło zjednoczonego królestwa. W tej roli, w pięknym graficznie rysunku widzimy orla ukoronowanego na groszu krakowskim Kazimierza Wielkiego.

Jak wynika z naszych wstępnych rozważań, orzeł jako godło dynastyczne Piastów wchodzi do ikonografii stempla monet polskich w XIII wieku, ale najstarsza jego postać w heraldycznej stylizacji pojawia się na śląskim brakteacie Henryka I. Numizmatyka dzielniczy śląskiej wyrosła ze wspólnego pnia piastowskiego, wyprzedziła w swym dynamicznym rozwoju pozostałe historyczne dzielnice Polski, wyróżniając się liczebnością emisji, różnorodnością typów i bogactwem ikonograficznej treści. Ikonografia monet śląskich śledzona na przestrzeni pięciu stuleci panowania dynastii piastowskiej na Śląsku — to temat dotychczas nie przebadany w pełni i należący do ciekawszych problemów badawczych numizmatyki polskiej. W zespole motywów obrazowych stempla monet śląskich, motywem przewodnim jest orzeł piastowski, występujący w dwóch zasadniczych odmianach: z półksiężycową przepaską na piersiach, jako godło dynastyczne Piastów wrocławskich, legnicko-brzeskich i innych dolnośląskich oraz bez sierpowej przepaski — reprezentujące linię Piastów opolskich, cieszyńskich i oświęcimskich. Orzeł Piastów górnośląskich, ustalony w swej postaci w 2 połowie XIII w. przetrwał bez zmian aż do wygaśnięcia tej linii, upodabniając się coraz bardziej w układzie skrzydeł i szczegółach rysunku do godła państwowego Polski. Potwierdzają to szczególnie monety książąt cieszyńskich, z XVI i pierwszej ćwierci XVII w., na których orzeł piastowski udostojniony również koroną, do złudzenia przypomina współczesnego mu orla Rzeczypospolitej.

Na stemple monet śląskich przetrwał orzeł piastowski jako znak przewodni aż do roku 1675, tj. do śmierci ostatniego z dynastii Piastów śląskich, akcentując do końca odrębność regionalnej monety śląskiej. W motywach heraldycznego orla tak bogato reprezentowanego w ikonografii monet śląskich znajdujemy jeszcze jedno ważne ogniwo historycznej więzi Śląska z resztą ziem polskich i dokumentację piastowskiego rodowodu naszego godła państwowego, którego najstarsze wzory kształtował stempel monety śląskiej.

Wrocław, Henryk I (1201—1238), brakieat ok. 1230, F. T. II nr 93 Typ wg Tabl. F. III; 93 z r. 1968



Lwówek, Bolko I (1278—1301), av. kwartnika Typ wg Tabl. F. X; 324 z r. 1968



Av. Rv. grosza krakowskiego Kazimierza Wielkiego (1333—1370)



Adam Więcek (Wrocław)

Streszczenie referatu

MEDALE PIASTÓW ŚLĄSKICH

Wielowiekowe rządy Piastów na Śląsku zaznaczyły się licznymi osiągnięciami w zakresie kultury i sztuki. Poszczególni książęta popierali czynnie rozwój sztuk plastycznych, wznosili okazałe budowle, pomniki, zamawiali obrazy, gobeliny, wyroby złotnicze, medale itp. W historii medalierstwa na Śląsku — medale Piastów odgrywają poważną rolę.

Już wkrótce po pojawieniu się na Śląsku pierwszych medali zainteresował się tą nową dziedziną twórczości plastycznej znany mecenas sztuk Jerzy II legnicko-brzeski. Jako pierwszy z Piastów zamówił on ok. r. 1564 medale. Odtąd niemal każdy z jego następców upamiętniał nimi swe panowanie: Henryk XI, Fryderyk IV, Jan Chrystian, Jerzy Rudolf, Jerzy III, Ludwik IV, Chrystian oraz Jerzy Wilhelm. Spośród książąt miniaturowego księstwa cieszyńskiego zamawiali medale Wacław III oraz Adam Wacław. Większość książąt znana była ze swych powiązań z Polską, za co niejednokrotnie byli przez władze habsburskie prześladowani, (Henryk XI).

Medale Piastów śląskich wyróżniają się na ogół wysokim poziomem artystycznym. Projektowane były przez najlepszych wówczas na Śląsku medalierów: Tobiasza Wolffa, Hansa Riegera, Jana Buchheima, Daniela Vogta i Samuela Kollera. Początkowo były one lane, w srebrze bądź złocie, później zaś, po r. 1600 bite stemplem. Do pierwszych lat XVII w. mają medale charakter renesansowy. Przeważają popiersia na awersach, zaś kartusze herbowe na rewersach. Z biegiem lat coraz częściej

stosowana jest owalna forma medalu, na wzór holenderski, a w tematach, zgodnie z duchem baroku, wysuwają się na czołowe miejsce sceny alegoryczne i symboliczne, widoki miast i inne.

Medale Piastów śląskich (ponad 40 rodzaj) stanowią ciekawy, zamknięty tematycznie zespół o dużych walorach plastycznych i historycznych. I choć wykonywane były w trudnych warunkach politycznych, gdy ziemia śląska znajdowała się pod władaniem Habsburgów, na jednym z ostatnich medali związku Śląska z Polską zostały ukazane niedwuznacznie.

Po śmierci ostatniego Piastowicza Jerzego Wilhelma w r. 1675 a w kilka lat później jego matki i siostry tylko dwukrotnie wracano do tej tematyki: na 100-lecie śmierci Jerzego Wilhelma wybito na Śląsku jeden medal oraz w 300 rocznicę śmierci jego wydana została przez Muzeum Sztuki Medalierskiej we Wrocławiu seria 14 medali poświęconych najbardziej zasłużonym księżom z rodu piastowskiego na Śląsku.

Michał Osuch

PRACE NUMIZMATYCZNE CZŁONKÓW WROCŁAWSKIEJ SEKCJI NUMIZMATYCZNEJ PTAiN

Wrocławska sekcja numizmatyczna współpracuje od lat z placówkami muzealnymi i od lat znajdując oparcie w miejscowym ośrodku uniwersyteckim posiada stosunkowo silne własne zaplecze naukowe. Wyrazem tego są dość liczne publikacje z zakresu numizmatyki i medalierstwa. W publikacjach tych dominującą pozycję zajmują zagadnienia dotyczące dziejów monety śląskiej, stanowiącej ważny dokument wielowiekowego i nieprzerwanego związku gospodarczego, jak i kulturalnego tego regionu z resztą ziem Polski.

W dorobku zrzeszonych w sekcji numizmatyków w okresie 25-lecia znalazło się 98 większych lub mniejszych prac naukowych, popularno-naukowych i artykułów przyczynkarskich. Z tego ponad 54 procent poświęconych było numizmatyce śląskiej.

Niniejsze zestawienie obejmuje prace 14 autorów, opublikowane na przestrzeni lat 1949—1974 w kraju lub za granicą. Nazwiska ułożono alfabetycznie z podaniem stażu członkowskiego, sprawowanych funkcji, zakresu kolekcjonerstwa oraz zastawienie prac wg kolejności publikacji.

1. Marian H AISIG — pracownik naukowy Uniwersytetu Wrocławskiego. Profesor. Założyciel najstarszej sekcji numizmatycznej PTA na Ziemiach Zachodnich. Pierwszy przewodniczący, a później prezes, sprawujący tę funkcję nieprzerwanie do chwili obecnej. Członek Zarządu Głównego

i Zarządu Oddziału PTAiN. Nie kolekcjonuje. W swym dorobku posiada następujące prace (wykaz nie obejmuje recenzji literatury numizmatycznej):

- Dawna moneta w dziejach kultury i sztuki, Zapis. Numizm. Wrocław 1949, nr 2/3,
- Od Redakcji, Zapis. Numiz. Wrocław 1949, nr 1
- W mennicy królewskiej A. D. 1657, Zapis. Numizm. Wrocław 1949, nr 4,
- Znaleźisko rzymskich denarów we wsi Zubowice, pow. Tomaszów Lubelski, Sprawozdania P. M. A., Warszawa 1950, s. 93—108,
- Śląsk w monetach, medalach i pieczęciach, Wrocław 1951, s. 42, VI tabl.,
- Dawna moneta mówi o polskości Śląska, Dziennik Zachodni, Katowice, dodat. tyg. „Świat i Życie”, z 24. II. 1951 r.,
- Dawne monety mówią..., Gazeta Robotnicza, Wrocław, dodat. tyg. nr 43 z 24. XI. 1951 r.,
- Skarb rzymskich denarów z Chmielowa Piaskowego, pow. Opatów, Wiadomości Archeologiczne P. M. A. odbitka, Warszawa 1951/2, s. 32,
- Wrocław bił swoją monetę, Gazeta Robotnicza, Wrocław dodat. tyg. nr 51 z 1952 r.,
- Dawna moneta na Opolszczyźnie, Trybuna Opolska, dodat. tyg. nr 12 z 1953 r.,
- Powołany został do życia Gabinet Numizmatyczny, Biul. Numizm. Warszawa 1954, nr 1, s. 29,
- Nowe znaleziska monet na Śląsku, Biul. Numizm. Warszawa 1954, nr 3 s. 40,
- Moneta śląska na wystawie historycznej we Wrocławiu, Biul. Numizm., Warszawa 1954, nr 3, s. 40,
- Znaleźisko brakteatów śląskich ze wsi Wały Śl., pow. Wołów, Biul. Numizm., Warszawa 1954, nr 3, s. 3—6,
- Gabinet Numizmatyczno-Sfragistyczny we Wrocławskim

Ossolineum, Ze Skarbcza Kultury, z. 1 (10), Wrocław 1957, s. 186—195,

- Denary wczesnośredniowieczne z Opola-Ostrówka na Śląsku, WN, R. II, Warszawa 1958, s. 25—30,
- J. Lelewel's importance in european numismatics, Polish Numismatics News, Warszawa 1961, s. 17,
- Znaczenie Lelewela dla numizmatyki europejskiej, Kwartalnik Historyczny, R. LXVIII, z. 4, 1961,
- Najstarszy kwartnik śląski?, WN, X, 1966, z. 4, s. 193—6,
- Kwartniki śląskie w zbiorze Józefa Lewandowskiego, WN, X, 1966, z. 4, s. 232—3,
- Wczesnośredniowieczne skarby srebrne ze Śląska (w:) M. Haisig, R. Kiersnowski, J. Reyman, Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Małopolski, Śląska, Warmii i Mazur, Wrocław — Warszawa — Kraków 1966, s. 33—66, XIV tabl.,
- Pieniądz kruszcowy na Śląsku do połowy XVIII wieku, Sobótka, Wrocław 1966, s. 3—23,
- Mince ve Slezsku do poloviny 18 století, Slezský numismatik, Opava 1966—67, nr 11—13, 14—16,
- Legnickie dukaty, Szkice Legnickie, IV 1967, s. 24—38,
- F. Friedensburg, Monety śląskie średniowiecza, Tablice. Reedycję opracował i wstępem opatrzył., Warszawa 1968, s. 20 i 46 tabl.,
- Z dziejów mennicy legnickiej, Szkice Legnickie V, 1969, s. 21—42,
- Wrocław bił własną monetę. Tekst do folderu wystawy, Wrocław 1969 (st. 11 nlb),
- Skarb groszowy z Grodzca, pow. Złotoryja, WN, R. XIII, Warszawa 1969, s. 159—169,
- Gdańsk w monetach, medalach i pieczęciach, (w:) Gdańsk, jego dzieje i kultura, Warszawa 1969, s. 453—468,
- 25 lat ruchu numizmatycznego w Polsce Ludowej (1945—1969), Warszawa 1972, s. 92 i XVI tabl.,

- Czy wiecie że..., Wr. Zapis. Num., Wrocław, styczeń — czerwiec 1973, s. 1—4,
 - Medycyna i numizmatyka, Wr. Zap. Num., Wrocław, styczeń — czerwiec 1973, s. 14—16,
 - Z wydawnictw numizmatycznych, Wr. Zap. Num., Wrocław, styczeń — czerwiec 1973, s. 16—17,
 - Wrocławskie monety, medale i pieczęcie (w:) Wrocław, jego dzieje i kultura, praca zbiorowa, Warszawa (w druku).
2. Leszek JAKUBOWSKI — członek sekcji w l. 1963—1968. Prawnik, zajmujący się kolekcjonowaniem banknotów i bonów polskich oraz obcych.
- Terminologia w zakresie banknotów i bonów, BN nr 13—14/66, s. 230.
3. Lech KOKOCIŃSKI — prawnik. Członek sekcji wrocławskiej w l. 1967—1973. Założyciel i pierwszy prezes koła numizmatycznego w Legnicy, były członek zarządu sekcji PTAiN we Wrocławiu. Kolekcjoner monet polskich, rosyjskich i austriackich.
- Z prac wrocławskiej sekcji numizmatycznej, BN nr 28/67, s. 531.
 - Zebranie wyborcze wrocławskiej sekcji numizmatycznej PTA, BN nr 30/68, s. 570,
 - Wrocławska sekcja numizmatyczna PTA im. J. Lelewela, BN nr 35—36/68, s. 679,
 - Zebranie wyborcze w sekcji numizmatycznej PTA im. J. Lelewela, BN nr 4/70, s. 76—77,
 - Powstało nowe koło numizmatyczne PTA w Legnicy, BN nr 4/70, s. 77.
4. Eugeniusz KONIK — pracownik naukowy Uniwersytetu Wrocławskiego. Profesor. Długoletni członek sekcji, a od 1972 r. V-ce Prezes sekcji oraz członek Zarządu Oddziału PTAiN. Specjalizuje się w monecie antycznej. Nie kolekcjonuje.
- Katalog monet rzymskich (w:) Kazimierz Majewski, Im-

- porty rzymskie na ziemiach słowiańskich, Wrocław 1949, s. 105—178,
- Skarby monet antycznych w Bułgarii (w:) Archeologia III 1949 (1952), s. 379—380,
- Emanuela Nohejlová-Pratová, Košický poklad. Nález, zlatých mincí 15—17 století v Košicích r. 1935 (Trésor de Košice. Trouvaille de monnaies d'or du XV-e au XVII-e siècles à Košice en 1935). Sborník Národního Musea v Praze, III, A. Historický (Acta Musei Nationalis Pragae, III, A. Historia) (w:) Archeologia V 1952—1953 (1955), s. 201,
- Śląsk starożytny a imperium rzymskie, Warszawa — Wrocław 1959, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, s. 292 + 3 nlb. + XV tablic z 51 ryc., + 2 mapy,
- Rzymianie na naszych ziemiach (w:) Filomata nr 137, 1960, s. 356—368,
- Wrocławski skarb denarów rzymskich (w:) Filomata nr 151, 1961, s. 130—138,
- Rzymskie aureusy Ziemi Raciborskiej (w:) NOWINY, Tygodnik społeczno-gospodarczy. Rybnik, nr 43 (303), VI, z 16 X 1962,
- Znaleźiska monet rzymskich na Śląsku, Wrocław — Warszawa — Kraków, 1965, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo. Prace Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Wydział Nauk Historyczno-Społecznych, s. 175 + 1 mapa,
- Moneta rzymska na Śląsku (w:) Sprawozdania OTPN Wydział I Nauk Historyczno-Społecznych, Seria A, nr 1, Warszawa — Kraków — Wrocław 1965, s. 10—11
- Roman suspension-coins found in Silesia (w:) Eos LIV 2, 1964 (1965), s. 307—314,
- Římské mince ze Slezska upravené k zavedení (w:) Zpravy Jednoty klasických filologů, VII 2, 1965 (Praha), s. 125,

- Monety rzymskie przystosowane do zawieszania znalezione na Śląsku (w:) Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego 19, 1964 A, Wrocław 1966, s. 66—67,
- Politische Kontakte des spätrömischen Kaisertums mit der barbarischen Bevölkerung Schlesiens im Lichte der römischen Münzfunde (w:) Klio 50, 1968, Akademie-Verlag Berlin, s. 257—260.
- 5. Kazimierz KOZARSKI — od 1962 roku wchodzi w skład zarządu sekcji i pełni różne funkcje do 1970 r., długoletni członek Zarządu Oddziału, członek Komisji Rewizyjnej Zarz. Gł. PTA w l. 1967—1970. Od 1974 r. Przewodniczący Koła Przyjaciół MSM we W-wiu. Kolekcjoner monet i banknotów polskich, monet chińskich i czeskich.
- Wrocławska Wystawa Numizmatyczna, BN nr 42—43/69, s. 824.
- 6. Leon KRZEMIENIECKI — dr nauk humanistycznych, członek sekcji od 1967 roku. Zajmuje się od wielu lat badaniem związków literatury i numizmatyki, oddziaływaniem numizmatyki i sztuki medalierskiej na sztukę poezji, estetykę i teorię literatury, kontaktami wzajemnymi pisarzy, numizmatyków, medalierów i mincerzy. Nie kolekcjonuje.
- Projekty numizmatyczne Norwida, BN nr 5 z 1965 r., s. 85,
- Numizmatyczne metafory Norwida, BN nr 9 z 1966, s. 154,
- Norwid a medalierstwo, BN nr 13—14 z 1966, s. 231,
- Denar piastowski w „Nocy Listopadowej”, BN nr 19 z 1967, s. 364,
- Norwid a Lelewel, BN nr 20—21 z 1967 r., s. 371—372,
- Juliusz Słowacki o własnym portrecie, BN nr 25 z 1967, s. 453,
- Okruchy numizmatyczne w dziełach literackich, BN nr 30 z 1968 r., s. 561,

- Numizmatyczna geneza „Kleopatry” Norwida, BN nr 34 z 1968, s. 651—652,
- Portret księcia w „Kordianie”, BN nr 44—45, 1969, s. 841,
- Norwid o numizmatyce i medalierstwie. Przegląd Humanistyczny nr 3 z 1970, s. 23—38,
- Romantycy o numizmatyce i medalierstwie, Sprawozdania WTN, 25 (1970) Seria A — Dodatek, red. J. Trzynadłowski, rec. M. Haisig, Wrocław 1972, s. 71,
- Numizmatyka w korespondencji Lelewela, BN nr 9, 1973, s. 166—168.
- 7. Jarosław KURYŁOWICZ — pracownik naukowy Politechniki Wrocławskiej. Profesor. Członek sekcji od 1965, długoletni członek zarządu. Kolekcjonuje medale i monety polskie, śląskie oraz monety antyczne.
- Medal sekcji numizmatycznej PTAiN im. J. Lelewela we Wrocławiu, BN nr 1, 1974, s. 16.
- 8. Michał OSUCH — od 1962 roku członek i sekretarz sekcji, członek Zarządu Oddziału PTAiN od 1971 r. Specjalizuje się w kolekcjonowaniu monet polskich, śląskich oraz francuskich a także medali i odznak MO i ORMO.
- Lubomierz pow. Lwówek Śląski. Skarb monet złotych i srebrnych z XVII i XVIII w. WN. R. XVII, 1973 z. 2, s. 117—119,
- Monety śląskie średniowiecza w zbiorach członków sekcji numizmatycznej PTAiN we Wrocławiu (I), Wr. Zap. Num., Wrocław, styczeń — czerwiec 1973, s. 7—10.
- Rejestrujemy dolnośląskie medale i odznaki (I), Wr. Zap. Num., Wrocław styczeń — czerwiec 1973, s. 11—14,
- Skarb monet z Lubomierza pow. Lwówek Śląski i sądowy epilog jego znalezienia. BN nr 3/74, s. 54—56.
- 9. Janusz PTASZYŃSKI — lekarz, członek sekcji od 1963 r. Specjalizuje się w kolekcjonowaniu monet, banknotów, odznak, odznaczeń i orderów polskich.

- Monety porcelanowe z Bolesławca, BN nr 10—11/66, s. 186,
 - Skarb monet śląskich we Wrocławiu, BN nr 18/66, s. 332,
 - Skarb talarów z Jeleniej Góry, BN nr 19/67, s. 350,
 - Falszywe brakteaty śląskie, BN nr 20—21/67, s. 377,
 - Aluminiowe 10 zł z Kopernikiem, BN nr 28/67, s. 527,
 - Podskarbiówki, BN nr 30/68, s. 557,
 - 3 krajcarówki ostatnich piastowiczów, BN nr 42—43/69, s. 807,
 - Monety z twierdzy Kłodzkiej z lat 1807—9, BN nr 8 (56) 1970, s. 140,
 - Zrzutowe młynarki, BN nr 6 (84) 73, s. 110,
 - O rzadkości niektórych odznaczeń polskich, Kolekcjoner Polski nr 11 z października 1973, dodat. do Kuriera Polskiego.
10. Henryk RUSEK — architekt. Członek sekcji od 1970 r., członek zarządu od 1971. Kolekcjonuje monety polskie i antyczne.
- Śląska literatura numizmatyczna, Wr. Zap. Num., Wrocław, styczeń — czerwiec 1973, s. 4—7,
 - Ceny śląskich monet za granicą, Wr. Zap. Num., Wrocław, styczeń — czerwiec, 1973, s. 18—19.
11. Kamil SZYPOSZ — z wykształcenia prawnik, z zamiłowania archeolog i historyk. Członek sekcji od 1967, w zarządzie sekcji od 1971 r. Specjalizuje się w kolekcjonowaniu monet antycznych i polskich.
- Leon Krzemieniecki: Romantycy o numizmatyce i medalierstwie (Sprawozd. WTN 25/1970 ser. A — Wrocław, 1972). Recenzja zamieszczona w Wr. Zap. Num., W-w, styczeń — czerwiec 1973, s. 17,
 - Wystawa polskiego pieniądza papierowego w szkole, Wr. Zap. Num., Wrocław, styczeń — czerwiec 1973 s. 18,
 - Dziennikarskie „sensacje” numizmatyczne, Wr. Zap. Num., Wrocław, styczeń — czerwiec 1973, s. 19.

12. Eugenia TRILLER — pracownica naukowa biblioteki Zakł. Narod. im. Ossolińskich we Wrocławiu. W sekcji od 1962 roku. Członek zarządu w latach 1966—1968.
- Karol Beyer numizmatyk i archeolog (1818—1877), WN. R. VIII, z. 3—4, 1964, s. 189—200,
 - Z listów Karola Beyera do Emeryka Hutten Czapskiego, BN 1965, nr 6—7, s. 104—106,
 - Jeszcze o fotografiach Beyera, BN 1966, nr 10—11, s. 173—175,
 - Pierwsze Koło Numizmatyczne w Polsce, Ze Skarbcza Kultury, Wrocław 1967, z. 18, s. 198—210,
 - Wybrane listy z korespondencji numizmatycznej Karola Beyera, Ze Skarbcza Kultury, Wrocław 1967, z. 18, s. 268—282,
 - Tradycja czwartków numizmatycznych warszawskich, BN 1968, nr 31, s. 586—587,
 - Nieznane szczegóły z życia rodzinnego Karola Beyera, BN 1970, nr 10, s. 192,
 - Beyer Karol Adolf (w:) Słownik pracowników książki polskiej 1972, s. 62,
 - Styky Karla Beyera s numismatiky v Cechách ve 40—70 letech 19 století. Praga, Numismatické Listy (w druku).
13. Stanisław TOTA — członek sekcji od 1966 r. Członek założyciel Koła Przyjaciół Muzeum Sztuki Medalierskiej i sekretarz tego koła. Zbiera monety, medale i odznaki polskie oraz monety bułgarskie.
- Monety Bułgarskie, BN nr 9/87/73, s. 175—177.
14. Stanisław WOJTOWICZ — kustosz działu medali polskich w Muzeum Sztuki Medalierskiej we Wrocławiu. Długoletni członek sekcji (od 1961 r.). Przewodniczący Komisji Rewizyjnej w l. 1962—1967.
- Skarb denarów rzymskich z Wrocławia na tle innych skarbów śląskich II—III w., Ze Skarbcza Kultury, z. 18, Wrocław 1966.

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW

Biul. Numizm.	— Biuletyn Numizmatyczny. Warszawa. Kwartalnik powielany, organ PTA wydawany w latach 1954—1955.
BN	— Biuletyn Numizmatyczny. Warszawa. Wydawany od 1965 roku początkowo jako organ Warszawskiej Sekcji Numizmatycznej, przekształcony w 1966 r. w organ Zarządu Głównego PTA.
CNP	— Corpus Nummorum Poloniae. M. Gumowski, Kraków 1939.
OTPN	— Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
PTA	— Polskie Towarzystwo Archeologiczne.
PTAiN	— Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne.
WA	— Wiadomości Archeologiczne. Warszawa.
WN	— Wiadomości Numizmatyczne.
WTN	— Wrocławskie Towarzystwo Naukowe.
Wr. Zap. Num.	— Wrocławskie Zapiski Numizmatyczne. Wrocław. Komunikat wewnętrzny Sekcji Numizmatycznej PTAiN we Wrocławiu
Zapis. Numiz.	— Zapiski Numizmatyczne, organ sekcji numizmatycznej PTA we Wrocławiu. Wydany w 1949 roku jako kwartalnik.

SPIS TREŚCI

	str.
Od redakcji	4
25 lat działalności Wrocławskiej Sekcji Numizmatycznej PTAiN (referat) — Michał Osuch	5
Najdawniejsze monety na Śląsku (referat) — Eugeniusz Konik	17
Wczesnośredniowieczne monety śląskie okresu przedbrakteatowego (streszczenie referatu) — Stanisław Suchodolski	25
Kwartniki śląskie — przegląd zagadnień badawczych (konspekt referatu) — Ryszard Kiersnowski	29
Orzeł w ikonografii monet śląskich i jego symbolika (streszczenie referatu) — Marian Haisig	31
Medale piastów śląskich (streszczenie referatu) — Adam Więcek	35
Prace numizmatyczne członków wrocławskiej sekcji numizmatycznej — Michał Osuch	37
Wykaz ważniejszych skrótów	46

Adres korespondencyjny: Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne, Sekcja Numizmatyczna Oddziału Wrocławskiego
 „WROCŁAWSKIE ZAPISKI NUMIZMATYCZNE”
 50-077 Wrocław, ul. Kazimierza Wielkiego 34.

Medal jubileuszowy 25-lecia założenia Wrocławskiej Sekcji Numizmatycznej PTAN im. J. Lelewela we Wrocławiu. Projekt. Witold Korski.



zdjęcie R. Kuzia

Zakłady Graficzne
Poczty i Telekomunikacji
Wrocław, ul. Krasieńskiego 5
zam. 3280/74 — 500 — P-11/26